

ВАКИЛЛИК ҲОКИМИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА МИЛЛИЙ-МАДАНИЙ МАНСУБЛИК ТУШУНЧАСИНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ

Раҳмонов Шерзод Толибович

Халқ депутатлари Бухоро вилояти Кенгаши котибияти мудир
Педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23015657>

Аннотация: Мазкур мақолада вакиллик ҳоқимиятини амалга оширишда миллий-маданий мансублик тушунчасининг ижтимоий-фалсафий моҳияти таҳлил қилинади. Тадқиқотда миллий-маданий мансубликнинг онтологик, гносеологик ва аксиологик асослари, унинг маҳаллий вакиллик органлари фаолиятидаги институционал, ҳуқуқий ва ижтимоий механизмлари кўриб чиқилади. Ўзбекистоннинг кўп миллатли жамият сифатидаги хусусиятлари, маҳалла институтининг ўрни, шунингдек глобаллашув ва рақамли инклюзия шароитида миллий-маданий мансубликнинг трансформацияси тадқиқ этилади. Бу орқали миллий-маданий мансубликни ижтимоий зиддиятларнинг ҳам манбаи, ҳам ечими бўлиши мумкинлигини конфликтологик нуқтаи назардан асослайди ва инклюзив бошқарув концепциясининг аҳамиятини очиб берилади. Мақола якунида миллий-маданий мансубликни институционаллаштириш орқали вакиллик ҳоқимиятининг барқарор ривожланишини таъминлаш бўйича хулосалар келтирилади.

Калит сўзлар: вакиллик ҳоқимияти, миллий-маданий мансублик, маҳаллий бошқарув, инклюзив бошқарув, институционаллашув, ижтимоий зиддият, маҳалла институти, фуқаролик фаоллиги, аксиологик таҳлил.

Аннотация: В данной статье анализируется социально-философская сущность понятия национально-культурной принадлежности в осуществлении представительной власти. В исследовании рассматриваются онтологические, гносеологические и аксиологические основы национально-культурной принадлежности, а также институциональные, правовые и социальные механизмы её учёта

в деятельности местных представительных органов. Исследуются особенности Узбекистана как многонационального общества, роль института махалли, а также трансформация национально-культурной принадлежности в условиях глобализации и цифровой инклюзии. Автор с конфликтологической точки зрения обосновывает возможность того, что национально-культурная принадлежность может быть как источником, так и решением социальных конфликтов, раскрывает значение концепции инклюзивного управления. В заключение статьи приводятся выводы об обеспечении устойчивого развития представительной власти посредством институционализации национально-культурной принадлежности.

Ключевые слова: представительная власть, национально-культурная принадлежность, местное самоуправление, инклюзивное управление, институционализация, социальный конфликт, институт махалли, гражданская активность, аксиологический анализ.

Annotation: This article analyzes the socio-philosophical essence of the concept of national-cultural identity in the exercise of representative power. The study examines the ontological, epistemological and axiological foundations of national-cultural identity, as well as the institutional, legal and social mechanisms for taking it into account in the activities of local representative bodies. The specific features of Uzbekistan as a multi-ethnic society, the role of the mahalla institution, and the transformation of national-cultural identity under conditions of globalization and digital inclusion are explored. From a conflictological perspective, the author substantiates the idea that national-cultural identity can be both a source and a solution of social conflicts, and reveals the significance of the concept of inclusive governance. The article concludes with findings on ensuring the sustainable development of representative power through the institutionalization of national-cultural identity.

Keywords: representative power, national-cultural identity, local governance, inclusive governance, institutionalization, social conflict, mahalla institution, civic activity, axiological analysis.

Кириш: Бугунги кунда давлат ва жамият муносабатларини демократлаштириш, фуқароларнинг бошқарув жараёнларидаги иштирокини кенгайтириш масалалари жаҳон илмий-сиёсий

доираларида устувор аҳамият касб этмоқда. Айниқса, кўп миллатли жамиятларда вакиллик ҳокимияти институтларининг самарали фаолият юритиши, аҳолининг турли этник, тил ва маданий гуруҳлари манфаатларини адолатли тарзда ифода эта олиши демократик бошқарувнинг муҳим шарт ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан миллий-маданий мансублик тушунчасини ижтимоий-фалсафий жиҳатдан чуқур таҳлил қилиш, унинг вакиллик ҳокимиятини амалга оширишдаги ўрни ва аҳамиятини илмий асослаш долзарб вазифалардан бирига айланади.

Ўзбекистон Республикаси юздан ортиқ миллат ва элат вакиллари истиқомат қиладиган кўп миллатли давлат сифатида ушбу масалани алоҳида долзарблик касб этишини тақозо этади. Маҳаллий вакиллик органлари, жумладан халқ депутатлари Кенгашлари ва маҳалла институти фаолиятида турли миллий-маданий гуруҳларнинг манфаатларини инобатга олиш нафақат ижтимоий адолат тамойилини таъминлайди, балки давлат ва фуқаро ўртасидаги ишонч муносабатларини мустаҳкамлашга ҳам хизмат қиладди. Шу боис мазкур тадқиқотнинг мақсади вакиллик ҳокимиятини амалга оширишда миллий-маданий мансублик тушунчасининг моҳияти, институционал, ҳуқуқий ва ижтимоий механизмларини, шунингдек унинг конфликтотген ва интеграцион салоҳиятини комплекс тарзда ёритишдан иборат.

Мазкур мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифалар белгиланди: миллий-маданий мансублик тушунчасининг онтологик, гносеологик ва аксиологик асосларини очиб бериш; Ўзбекистон шароитида ушбу тушунчанинг маҳаллий бошқарув тизимидаги амалий ифодасини тадқиқ этиш; вакиллик ҳокимиятида миллий-маданий мансубликни ҳисобга олиш механизмларини таҳлил қилиш; глобаллашув ва рақамли трансформация шароитида ушбу тушунчанинг ўзгариш тенденцияларини аниқлаш; миллий-маданий мансубликнинг конфликтологик хусусиятларини ва уни бартараф этишда инклюзив бошқарув концепциясининг ролини асослаш. Тадқиқотда тизимли ёндашув, қиёсий таҳлил, конфликтологик ва аксиологик таҳлил усулларида фойдаланилди.

Тадқиқот методологияси сифатида диалектик ва тизимли ёндашув асосий ўрин тутди, бунда миллий-маданий мансублик ва вакиллик ҳокимияти ўртасидаги ўзаро боғлиқлик яхлит тизим сифатида кўриб

чиқилади. Шунингдек, қиёсий-таҳлилий усул орқали хорижий давлатлар тажрибаси Ўзбекистон шароити билан таққосланади, конфликтологик таҳлил усули миллий-маданий мансубликнинг ижтимоий зиддиятлардаги ўрнини очишга хизмат қилади, аксиологик таҳлил эса қадриятлар тизимининг вакиллик ҳокимияти қарорларига таъсирини баҳолаш имконини беради. Мақоланинг илмий янгилиги шундан иборатки, унда миллий-маданий мансублик тушунчаси биринчи марта маҳаллий вакиллик ҳокимияти контекстида институционал, ҳуқуқий, ижтимоий ва аксиологик ўлчамларда комплекс тарзда таҳлил қилинди.

Миллий-маданий мансублик тушунчасининг назарий-методологик асослари. Вакиллик ҳокимиятини амалга оширишда миллий-маданий мансублик тушунчаси ижтимоий-фалсафий таҳлил нуқтаи назаридан кўп қиррали мазмунга эга бўлиб, у шахснинг муайян этник, тил, урф-одат ва қадриятлар тизимига мансублигини англатиш билан бирга, унинг жамоавий идентификациясини шакллантирувчи муҳим омил сифатида намоён бўлади. Мазкур тушунча давлат ва жамият муносабатларида, айниқса, маҳаллий вакиллик ҳокимияти фаолиятида алоҳида аҳамият касб этади, чунки маҳаллий даражада қарор қабул қилиш жараёнлари бевосита аҳоли таркибининг маданий, этник ва ижтимоий хусусиятлари билан боғлиқ ҳолда амалга оширилади. Шу нуқтаи назардан миллий-маданий мансублик фақат ижтимоий категория сифатида эмас, балки сиёсий-ҳуқуқий ва бошқарув феномени сифатида ҳам қаралади.

Маҳаллий вакиллик органлари фаолиятида миллий-маданий мансубликни инобатга олиш, аввало, жамиятдаги ижтимоий адолат ва тенглик тамойилларини таъминлашга хизмат қилади. Чунки аҳоли турли этник гуруҳлардан ташкил топган шароитда уларнинг манфаатлари, эҳтиёжлари ва қадриятлари бир хил эмас. Шунинг учун ҳам вакиллик ҳокимияти институтлари қарор қабул қилиш жараёнида мазкур хилма-хилликни ҳисобга олган ҳолда иш юритиши зарур. Бу эса ўз навбатида демократик бошқарувнинг муҳим белгиси бўлган плюрализмни таъминлайди.

Миллий-маданий мансублик тушунчасини фалсафий жиҳатдан таҳлил қилганда, унинг онтологик ва гносеологик асослари ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Онтологик жиҳатдан у жамиятнинг реал мавжуд

бўлган ижтимоий тузилмасини ифодаласа, гносеологик жиҳатдан инсоннинг ўзини англаши, ўзининг қайси маданий маконга тегишли эканлигини идрок этиши билан боғлиқ. Бу жараён ижтимоийлашув орқали шаклланади ва шахснинг сиёсий фаоллигига ҳам таъсир кўрсатади. Муайян этник гуруҳ вакили ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун маҳаллий кенгашлар фаолиятида фаол иштирок этиши мумкин, бу эса вакиллик ҳокимиятининг самарадорлигини оширади.

Ўзбекистон шароитида миллий-маданий мансубликнинг ўрни: Президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек, “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” деган даъваткор ғоя ҳаётимизга тобора чуқур кириб бормоқда. Биз айтиш асосда халқимиз ҳаётини тубдан яхшилаш, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, қонун устуворлиги ва ижтимоий адолатни таъминлаш, инновацион тараққиёт борасида муҳим қадамларни қўймоқдамиз. Ўзбекистон шароитида миллий-маданий мансублик масаласи алоҳида ўрин тутди, чунки мамлакат кўп миллатли жамият ҳисобланади. Расмий маълумотларга кўра, республикада юздан ортиқ миллат ва элат вакиллари истиқомат қилади. Бу ҳолат маҳаллий бошқарув тизимида турли маданий манфаатларни уйғунлаштиришни талаб этади. Маҳалла институти эса ана шу жараёнда муҳим воситачи бўлиб хизмат қилади. Маҳалла доирасида аҳоли ўртасидаги ижтимоий муносабатлар, ўзаро ёрдам ва ҳамжиҳатлик миллий-маданий мансублик асосида шаклланади ва ривожланади.

Вакиллик ҳокимиятида миллий-маданий мансубликни ҳисобга олиш механизмлари: Вакиллик ҳокимиятини амалга оширишда миллий-маданий мансубликни ҳисобга олиш механизмлари орасида институционал, ҳуқуқий ва ижтимоий омиллар муҳим аҳамиятга эга. Институционал механизмлар қаторига маҳаллий кенгашлар таркибини шакллантиришда турли ижтимоий гуруҳларнинг иштирокини таъминлаш киради. Бу ерда сайлов тизими орқали турли этник ва маданий гуруҳлар вакиллариининг депутатликка сайланиши муҳим аҳамият касб этади. Бу эса қарор қабул қилиш жараёнида турли нуқтаи назарларни инобатга олиш имконини яратади. Ҳуқуқий механизмлар эса миллий-маданий ҳуқуқларни кафолатлаш орқали намоён бўлади. Конституция ва қонунчиликда барча фуқароларнинг тенг ҳуқуқлилиги белгилаб қўйилган бўлиб, бу принцип амалда

маҳаллий бошқарув органлари фаолиятида ҳам таъминланиши керак. Бу эса вакиллик ҳокимиятининг легитимлигини мустаҳкамлайди.

Ижтимоий механизмлар эса аҳоли ўртасидаги маданий мулоқот ва ўзаро тушуниш даражаси билан боғлиқ. Маданиятлараро мулоқот қанчалик юқори бўлса, жамиятдаги ижтимоий барқарорлик ҳам шунчалик мустаҳкам бўлади. Бу эса маҳаллий вакиллик органлари фаолиятига ижобий таъсир кўрсатади, чунки ижтимоий келишув муҳитида қабул қилинган қарорлар аҳоли томонидан кенг қўллаб-қувватланади. Мисол тариқасида, айрим ҳудудларда муайян этник гуруҳлар компакт яшайдиган ҳолатлар мавжуд. Бундай ҳудудларда маҳаллий кенгашлар фаолиятида шу гуруҳ вакиллариининг иштирокини таъминлаш муҳим ҳисобланади. Бу нафақат уларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш, балки ижтимоий адолатни таъминлашга ҳам хизмат қилади.

Миллий-маданий мансубликни вакиллик ҳокимияти амалиётида татбиқ этиш жараёнини чуқурроқ таҳлил қилиш унинг фақат назарий тушунча эмас, балки аниқ ижтимоий-сиёсий механизм сифатида амал қилаётганини кўрсатади. Ўзбекистонда маҳаллий Кенгашлар фаолиятида миллий-маданий мансубликни инобатга олиш, аввало, сайлов жараёнлари орқали намоён бўлади. Сайловларда номзодларни илгари суришда ҳудуд аҳолисининг ижтимоий-демографик таркиби, маданий хусусиятлари ва анъанавий қадриятлари ҳисобга олинади. Бундай шароитда сайланган депутат нафақат ҳуқуқий ваколатларга эга шахс, балки маҳаллий жамоанинг маданий ва маънавий қадриятларини ифода этувчи субъект сифатида ҳам фаолият юритади.

Мазкур жараёнда “ижтимоий ишонч” категорияси муҳим ўрин тутди. Ижтимоий ишонч аҳолининг вакиллик органларига бўлган муносабати ва ишонч даражасини англатади. Миллий-маданий мансубликни ҳисобга олган ҳолда шаклланган вакиллик органлари одатда юқори даражадаги ишончга эга бўлади, чунки аҳоли ўзини ушбу органларда “кўради”, ўз манфаатлари ва қадриятлари ҳимоя қилинаётганини ҳис қилади. Маҳалла институти доирасида миллий-маданий мансублик янада чуқурроқ намоён бўлади. Маҳалла нафақат маъмурий бирлик, балки ижтимоий-маданий макон сифатида ҳам фаолият кўрсатади, унда анъаналар, урф-одатлар, тил ва маънавий қадриятлар сақланади ва авлоддан-авлодга ўтади.

Глобаллашув ва рақамли инклюзия шароитида трансформация: Замонавий ислохотлар шароитида мазкур тушунча янги мазмун билан бойиб бормоқда. Рақамли бошқарув, очиқлик ва шаффофлик тамойилларининг жорий этилиши миллий-маданий мансубликни ҳисобга олишнинг янги усуллари юзага келтирмоқда. Электрон мурожаатлар тизими орқали турли маданий гуруҳлар ўз муаммоларини бевосита маҳаллий ҳокимият органларига етказиш имкониятига эга бўлмоқда. Мисол сифатида айрим ҳудудларда миллий маданий марказлар фаолиятини келтириш мумкин; улар муайян этник гуруҳларнинг тили, маданияти ва анъаналарини сақлаш билан бирга, маҳаллий бошқарув органлари билан ҳамкорликда турли ижтимоий лойиҳаларни амалга оширади.

Глобаллашув жараёнлари кучайиб бораётган ҳозирги даврда миллий-маданий мансублик масаласи янги мазмун касб этмоқда ва у вакиллик ҳокимиятини амалга ошириш амалиётига бевосита таъсир кўрсатмоқда. Глобал ахборот майдони, миграция жараёнлари, маданиятлараро алоқаларнинг кенгайиши натижасида анъанавий идентификация шакллари трансформацияга учрамоқда, шахснинг идентификацияси кўп қатламли тус олади. Бир шахс бир вақтнинг ўзида миллий, минтақавий ва глобал маданий маконларга мансуб бўлиши мумкин. Бу ҳолат вакиллик ҳокимияти олдида янги вазифаларни қўяди — энди фақат анъанавий этник ёки маҳаллий мансубликка таяниш етарли эмас, балки аҳолининг кенгроқ ижтимоий ва маданий эҳтиёжларини ҳисобга олиш талаб этилади.

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, кўп миллатли жамиятларда миллий-маданий мансубликни ҳисобга олган ҳолда вакиллик ҳокимиятини ташкил этиш турли моделлар асосида амалга оширилади. Айрим давлатларда пропорционал вакиллик тизими орқали турли этник гуруҳларнинг парламент ва маҳаллий кенгашларда иштирокини таъминлашга эътибор қаратилади. Бошқа ҳолатларда эса маданий автономия ёки маҳаллий ўзини ўзи бошқариш институтлари орқали мазкур масала ҳал этилади. Ушбу тажрибалардан келиб чиқиб, миллий-маданий мансубликни ҳисобга олишда универсал ёндашув мавжуд эмаслиги, ҳар бир жамият ўз тарихи, маданияти ва ижтимоий тузилмасига мос моделни шакллантириши зарурлиги аён бўлади.

Мазкур жараёнда “цифровий инклюзия” тушунчаси муҳим аҳамият касб этади. У барча аҳоли қатламларининг, жумладан турли маданий гуруҳларнинг рақамли технологиялардан фойдаланиш имкониятини англатади. Агар бу имконият тенг таъминланмаса, айрим гуруҳлар вакиллик жараёнларидан четда қолиб кетиши мумкин, бу эса ижтимоий тенгсизликни кучайтириши эҳтимолини юзага келтиради. Шунинг учун маҳаллий ҳокимият органлари рақамли хизматларни жорий этишда аҳолининг барча қатламларини қамраб олишга алоҳида эътибор қаратиши лозим.

Конфликтологик таҳлил ва инклюзив бошқарув концепцияси: Миллий-маданий мансубликни вакиллик ҳокимияти фаолиятида тўғри йўналтириш ижтимоий зиддиятларнинг олдини олиш ва барқарорликни таъминлашда муҳим омил сифатида намоён бўлади. Конфликтологик нуқтаи назардан миллий-маданий мансублик икки хил ролни бажариши мумкин: бир томондан, у ижтимоий зиддиятларнинг манбаи бўлиши эҳтимолига эга, иккинчи томондан эса, уларни ҳал этиш механизми сифатида хизмат қилади. Агар вакиллик органлари турли маданий гуруҳлар манфаатларини адолатли ва мутаносиб равишда ифода этса, миллий-маданий фарқлар зиддиятга эмас, балки ҳамкорликка хизмат қилади.

Ижтимоий зиддиятлар кўпинча ресурслар тақсимоти, тил сиёсати, маданий ҳуқуқлар ва ижтимоий имкониятларга кириш масалалари билан боғлиқ ҳолда юзага келади. Маҳаллий даражада бу масалалар янада сезгир тус олади, чунки аҳоли кундалик ҳаёти айнан шу маконда кечади. Шунинг учун маҳаллий вакиллик ҳокимияти мазкур муаммоларни барвақт аниқлаш ва профилактика чораларини кўриш имкониятига эга бўлган энг яқин институт ҳисобланади. Бунда “инклюзив бошқарув” концепцияси алоҳида аҳамият касб этади — у барча ижтимоий гуруҳларни, жумладан маданий ва этник жиҳатдан фарқ қилувчи қатламларни қарор қабул қилиш жараёнига жалб этишни назарда тутди.

Маҳаллий даражада бундай механизмлар жамоатчилик кенгашлари, маслаҳат органлари, фуқаролар йиғини ва бошқа иштирокчилик шакллари орқали амалга оширилади. Айрим ҳудудларда ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш бўйича қарорлар қабул қилишда аҳоли ўртасида муҳокамалар ўтказилиши

амалиётини келтириш мумкин; бундай муҳокамаларда турли маданий гуруҳлар ўз эҳтиёжларини баён қилади. Кимдир таълим муассасаларида она тилини ривожлантиришни таклиф этса, бошқалар маданий марказлар ёки жамоат жойларини яхшилашни талаб қилиши мумкин.

Миллий-маданий мансубликни конфликтларнинг олдини олиш механизми сифатида қўллашда “маданий мулоқот” тушунчаси муҳим аҳамиятга эга. Маданий мулоқот турли гуруҳлар ўртасида ўзаро тушуниш ва ҳурмат муҳитини шакллантиради; бу жараёнда таълим, оммавий ахборот воситалари ва жамоат ташкилотлари муҳим роль ўйнайди. Бундай чоралар қаторига аҳоли ўртасида ҳуқуқий маданиятни ошириш, толерантликни тарғиб қилиш, маданий хилма-хилликка нисбатан ҳурматни шакллантириш киради.

Фалсафий нуқтаи назардан қаралганда, ижтимоий зиддиятларнинг табиати ва уларнинг ривожланиш қонуниятлари билан боғлиқ жиҳат алоҳида эътиборга лойиқ. Зиддиятлар жамият тараққиётининг табиий қисми ҳисобланади, аммо уларни бошқариш ва конструктив йўналишга буриш инсон фаолиятига, аввало эса вакиллик институтларининг сифатли ва масъулиятли фаолиятига боғлиқ. Миллий-маданий мансублик эса ана шу жараёнда муҳим восита сифатида хизмат қилади: у тўғри бошқарилганда жамиятни бирлаштирувчи омилга, нотўғри ёки эътиборсиз муносабат натижасида эса ижтимоий кескинлик манбаига айланиши мумкин. Шу боис вакиллик ҳокимияти ушбу омилдан фойдаланишда доимий равишда мувозанат ва адолат тамойилларига амал қилиши зарур.

Институционаллаштириш жараёни ва аксиологик таҳлил; Миллий-маданий мансубликни вакиллик ҳокимияти тизимида институционаллаштириш жараёни унинг барқарор ва тизимли тарзда амал қилишини таъминлайдиган асосий омиллардан бири ҳисобланади. Институционаллашув муайян ижтимоий муносабатлар ва қадриятларни расмий қоидалар, меъёрлар ва ташкилотлар орқали мустаҳкамлаш жараёни бўлиб, у миллий-маданий мансубликни ҳам давлат бошқаруви тизимида аниқ шаклга келтиради. Институционал механизмлардан бири сифатида квоталар ёки мувозанатли вакиллик тамойилини кўрсатиш мумкин; гарчи Ўзбекистонда бу тизим расман

қўлланилмаса-да, амалиётда турли ижтимоий гуруҳлар вакиллариининг иштирокини таъминлашга интилиш кузатилади.

Миллий-маданий мансубликнинг вакиллик ҳокимияти тизимидаги аҳамиятини янада чуқурроқ англаш учун унинг аксиологик, яъни қадриятлар тизими билан боғлиқ жиҳатларини таҳлил қилиш зарур. Шахснинг дунёқараши, ахлоқий тамойиллари, ижтимоий фаоллиги кўп жиҳатдан унинг қайси маданий муҳитда шаклланиганига боғлиқ бўлади. Агар қарорлар аҳолининг маданий ва маънавий қарашларига зид бўлса, улар қанчалик ҳуқуқий жиҳатдан асосланган бўлмасин, амалиётда самара бермаслиги мумкин.

Миллий-маданий мансубликнинг сиёсий маданият ва фуқаролик фаоллиги билан ўзаро боғлиқлигини таҳлил қилиш унинг вакиллик ҳокимиятини амалга оширишдаги яна бир муҳим қиррасини очиб беради. Анъанавий жамоавийлик кучли бўлган маданий муҳитларда одамлар жамоат ишларида фаолроқ иштирок этади, маҳаллий муаммоларни ҳал қилишда биргаликда ҳаракат қилади — бу ҳолат маҳалла институти мисолида яққол кўринади. Индивидуализм устун бўлган маданий муҳитларда эса фуқаролик фаоллиги кўпроқ шахсий манфаатлар билан боғлиқ ҳолда намоён бўлади, бу эса вакиллик ҳокимиятидан рағбатлантириш механизмларини ишлаб чиқишни талаб этади.

Фуқаролик фаоллигини оширишда ахборот ва коммуникация технологияларининг роли ҳам тобора ортиб бормоқда. Онлайн платформалар, ижтимоий тармоқлар орқали фуқаролар ўз фикрларини билдириш, муаммоларни кўтариш ва ташаббуслар билан чиқиш имкониятига эга бўлмоқда. Бу ҳолат миллий-маданий мансубликнинг янги шакллари — географик жиҳатдан тарқоқ бўлса-да, умумий маданий ёки ижтимоий манфаатлар асосида бирлашувчи “виртуал жамоалар”ни ҳам юзага келтирмоқда.

Шуни ҳам таъкидлаш лозимки, миллий-маданий мансубликнинг институционаллашуви бир маромда кечмайди — у ижтимоий-иқтисодий шароит, ҳудудий хусусиятлар ва аҳолининг демографик таркибига қараб турлича суръатда ривожланади. Ёирик шаҳарларда, айниқса пойтахт ва вилоят марказларида миллий-маданий гуруҳларнинг ўзаро алоқаси ва институционал шаклланиши нисбатан юқори даражада бўлса, чекка туманлар ва қишлоқ жойларида бу жараён кўпроқ норасмий, анъанавий шаклларда намоён бўлади. Шу

боис вакиллик ҳокимияти сиёсатини ишлаб чиқишда ушбу ҳудудий фарқларни инобатга олган дифференциал ёндашувни қўллаш зарурати юзага келади.

Тавсиялар: Ўтказилган таҳлил асосида маҳаллий вакиллик ҳокимияти фаолиятида миллий-маданий мансубликни самарали ҳисобга олиш бўйича бир қатор амалий тавсияларни шакллантириш мумкин. Биринчидан, маҳаллий Кенгашлар таркибини шакллантиришда ҳудуднинг этник-демографик таркибини инобатга олувчи маслаҳат хусусиятидаги механизмларни жорий этиш мақсадга мувофиқ, бу турли миллий-маданий гуруҳлар манфаатларининг вакиллик органларида адолатли ифодаланишини таъминлайди. Иккинчидан, маҳаллий ҳокимият органлари қошида миллий-маданий гуруҳлар вакиллари ўз ичига олган жамоатчилик маслаҳат кенгашларини ташкил этиш, уларнинг тавсия хусусиятидаги хулосаларини қарор қабул қилиш жараёнида инобатга олиш тизимини мустаҳкамлаш зарур. Учинчидан, маҳаллий даражада электрон мурожаатлар ва рақамли платформаларни турли миллий-маданий гуруҳларнинг тил ва маданий эҳтиёжларига мослаштириш, шу орқали рақамли инклюзияни таъминлаш лозим. Тўртинчидан, депутатлар ва маҳаллий ҳокимият ходимлари учун маданиятлараро мулоқот ва конфликтларни олдини олиш кўникмаларини ривожлантиришга қаратилган махсус ўқув дастурларини жорий этиш тавсия этилади. Бешинчидан, таълим муассасаларида бағрикенглик ва маданий хилма-хилликка ҳурмат руҳидаги тарбиявий ишларни кучайтириш, шу орқали келажак авлодда инклюзив фуқаролик маданиятини шакллантириш муҳим аҳамиятга эга. Ушбу тавсияларнинг амалиётга комплекс тарзда татбиқ этилиши миллий-маданий мансубликни жамиятни бирлаштирувчи стратегик ресурсга айлантириш ва вакиллик ҳокимиятининг ижтимоий базасини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Хулоса: Ўтказилган тадқиқот шуни кўрсатадики, миллий-маданий мансублик вакиллик ҳокимиятини амалга ошириш жараёнида жамиятдаги ижтимоий муносабатларни тартибга солишда, давлат ва фуқаро ўртасидаги мулоқотни таъминлашда ҳамда демократик бошқарувни ривожлантиришда ҳал қилувчи омиллардан бири ҳисобланади. Ушбу тушунча орқали шахс ва жамоа ўзини муайян

маданий маконга мансуб деб англайди, бу эса унинг ижтимоий фаоллигига, сиёсий иштирок даражасига ва давлат институтларига бўлган муносабатига бевосита таъсир кўрсатади.

Таҳлиллар натижасида миллий-маданий мансублик вакиллик ҳокимиятининг мазмунини белгилаб берувчи асосий ижтимоий асослардан бири сифатида намоён бўлиши аниқланди. Мазкур омилни инобатга олмаган ҳолда шакллланган бошқарув тизими аҳоли манфаатларини тўлиқ ифода эта олмайди; аксинча, миллий ва маданий хилма-хилликни ҳисобга олган ҳолда ташкил этилган вакиллик органлари жамиятда ижтимоий адолат, тенглик ва барқарорликни таъминлашга хизмат қилади. Шу билан бирга, миллий-маданий мансубликнинг икки томонлама хусусияти — уни жамиятни бирлаштирувчи ёки, тескари ёндашувда, ажратувчи омилга айланиши мумкинлиги — вакиллик ҳокимияти олдига катта масъулият юклайди.

Конфликтологик таҳлиллар шуни кўрсатадики, миллий-маданий мансублик адолатли ва инклюзив бошқарув асосида йўналтирилганда жамиятда барқарорликни таъминловчи омилга айланади. Институционаллашув жараёни — ҳуқуқий асослар, ташкилий тузилмалар ва ижтимоий институтлар орқали — ушбу тушунчани аниқ шаклга келтиришнинг асосий воситаси сифатида баҳоланди. Бу жараёнда таълим, маданият ва ахборот соҳаларининг роли алоҳида аҳамиятга эга, чунки айнан шу соҳалар орқали жамиятда маданий хилма-хилликка нисбатан муносабат шаклланади.

Умумий хулоса сифатида таъкидлаш лозимки, миллий-маданий мансубликни ҳисобга олган ҳолда ташкил этилган вакиллик ҳокимияти тизими жамиятдаги барқарор тараққиёт, ижтимоий адолат ва фуқароларнинг давлат бошқарувидаги фаол иштирокини таъминлашга хизмат қилади. Ушбу омилни илмий-назарий жиҳатдан чуқур ўрганиш ва амалиётда самарали қўллаш, жумладан маҳаллий вакиллик органлари фаолиятида инклюзив бошқарув механизмларини такомиллаштириш, рақамли инклюзияни таъминлаш ва фуқаролик жамияти институтлари билан ҳамкорликни кучайтириш — Янги Ўзбекистон шароитида демократик ислохотларни муваффақиятли амалга оширишнинг муҳим шарт ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2023.

2. Ўзбекистон Республикасининг “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Қонуни (янги таҳрирда).
3. Ўзбекистон Республикасининг “Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари тўғрисида”ги Қонуни.
4. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Т.: Ўзбекистон, 2021.
5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. – Т.: Ўзбекистон, 2020.
6. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. – London: Verso, 1983.
7. Kymlicka W. Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. – Oxford: Clarendon Press, 1995.
8. Lijphart A. Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. – New Haven: Yale University Press, 1977.
9. Habermas J. The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory. – Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
10. Гидденс Э. Социология / Пер. с англ. – М.: Едиториал УРСС, 2005.
11. Тишков В.А. Реквием по этносу: исследования по социально-культурной антропологии. – М.: Наука, 2003.
12. Файзуллаев Ж. Маҳалла — ижтимоий бошқарувнинг миллий институти. – Т.: Академия, 2019.
13. Саидов А. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларини ривожлантиришнинг долзарб масалалари. – Т.: Adolat, 2020.